

Post-Marksist Kuramsal Çerçeve ve Devrim, İktidar ve Söylem: Hayvan Çiftliği Romanı

Revolution, Power and Discourse in Post-Marxist Theoretical Framework: The Novel of Animal Farm

Kemal Emre AKDERE*

Özet: Bu makalede, George Orwell'in "Hayvan Çiftliği" adlı alegorik eserini Marksist bir kuramsal çerçevede ele almakta ve yeniden yorumlamaktadır. Çalışma, Marx'ın tarihsel materyalizm kuramı ile alt yapı-üst yapı ilişkisine dair düşüncelerini temel alarak eserdeki sınıfsal yapıyı, üretim ilişkilerini ve iktidar dönüşümlerini analiz etmektedir. Hayvanlar ve insanlar arasındaki üretim araçlarının mülkiyetine dayalı ilişki, Marx'ın sınıf çatışması teorisi bağlamında değerlendirilmiş; hayvanların sınıf bilinci geliştirerek gerçekleştirdiği devrim, Marksist anlamda bir proletarya diktatörlüğü olarak ele alınmıştır. Ancak devrimi izleyen süreçte, domuzların iktidarı ele geçirerek yeni bir egemen sınıfa dönüşmeleri, devrimin ideallerinden sapmasına ve eski sömürü düzeninin yeniden inşa edilmesine neden olmuştur. Bu dönüşüm, Gramsci'nin hegemonya kuramı, Althusser'in ideolojik aygıtlar teorisi ve Marx'ın yabancılaşma kavramı üzerinden detaylandırılmıştır. Hayvanların bilinç düzeyleri, iktidarın ideolojik araçlarla nasıl sürdürüldüğünü ortaya koymakta; özellikle Boxer ve koyun karakterleri üzerinden yanlış bilinç eleştirisi yapılmaktadır. Orwell'in anlatış, yalnızca Sovyet devriminin değil, genel olarak devrimci hareketlerin ve iktidar ilişkilerinin evrensel bir eleştirisini sunmaktadır. Sonuç olarak makale Hayvan Çiftliği'nin devrimlerin yalnızca yapısal değil, aynı zamanda ideolojik dönüşüm gerektirdiğini savunduğunu ileri sürmekte; iktidarın doğasının, egemen ideolojiler aracılığıyla yeniden üretilmesini işaret etmektedir.

Abstract: This article analyzes and reinterprets George Orwell's allegorical work 'Animal Farm' within a Marxist theoretical framework. The study analyses the class structure, relations of production and transformations of power in the work based on Marx's theory of historical materialism and his ideas on the relationship between substructure and superstructure. The relationship between animals and humans based on the ownership of the means of production is evaluated in the context of Marx's theory of class conflict; the revolution realized by the animals by developing class consciousness is treated as a dictatorship of the proletariat in the Marxist sense. However, in this process following the revolution, the fact that the pigs seized power and turned into a new ruling class caused the revolution to deviate from its ideals and the old order of exploitation to be rebuilt. This transformation is elaborated through Gramsci's theory of hegemony, Althusser's theory of ideological apparatuses and Marx's concept of alienation. The level consciousness of animals reveals how power is maintained through ideological means, and false consciousness is criticed especially through the characters of Boxer and sheep. Orwell's narrative offers a universal critique not only of the Soviet revolution but also of a revolutionary movements and power relations in general. In conclusion, the article argues that Animal Farm argues that revolutions require not only structural but also ideological transformation; it points out that the nature of power is reproduced through dominant ideologies.

Anahtar Kelimeler: Sınıf Çatışması, Egemen İdeoloji, Yanlış Bilinç, Hayvan Çiftliği, Marksizm

Keywords: Class Conflict, Dominant Ideology, False Consciousness, Animal Farm, Marxism

* Kemal Emre AKDERE, Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi 0000-0002-7671-1883 | kemalemreakdere@gmail.com

Giriş

Bu çalışmanın temel amacı, George Orwell'in *Hayvan Çiftliği* adlı alegorik romanını Marksist terminoloji çerçevesinde çözümleyerek, eserdeki sınıfsal ayrışmaların, ideolojik dönüşümlerin ve devrim sonrası yozlaşmanın Marksist kuram doğrultusunda nasıl temsil edildiğini ortaya koymaktır. Özellikle sınıf mücadelesi, üretim araçlarının mülkiyeti, artı-değer sömürsü, ideolojik aygıtlar ve tarihsel materyalizm gibi temel Marksist kavramların edebi düzlemde nasıl yeniden üretildiği incelenmektedir. Bu bağlamda çalışma, edebiyat-sosyoloji ilişkisinin eleştirel bir yöntemle nasıl kurulabileceğine dair teorik bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Orwell'in bu metninde, hayvan karakterlerin alegorik temsili üzerinden siyasal iktidarın biçim değiştirmesi, devrimci öznelerin egemen sınıfa dönüşmesi ve kitlelerin ideolojik manipülasyon yoluyla denetim altına alınması süreçleri analiz edilmiştir. Çalışma, bu dönüşüm süreçlerini açıklarken, Louis Althusser'in ideolojik devlet aygıtları kavramı ile Antonio Gramsci'nin hegemonya kuramını da destekleyici kuramsal araçlar olarak kullanmaktadır. Yöntemsel olarak çalışma, nitel araştırma paradigması çerçevesinde kurgulanmış ve betimleyici analiz yöntemi benimsenmiştir. Bu anlamda tarihsel ve teorik bağlam açıklığa kavuşturularak, metnin eleştirel anlam dünyasına derinlemesine nüfuz edilmiştir. Romanın yazıldığı tarihsel bağlam göz önünde bulundurulmakla birlikte, eserin günümüz siyasal-toplumsal gerçekliklerine yönelik taşıdığı eleştirel potansiyel de göz ardı edilmemiştir. Böylece *Hayvan Çiftliği*, yalnızca Sovyet rejimine yöneltilmiş bir eleştiri olarak değil, aynı zamanda evrensel bir ideoloji eleştirisi ve sınıf çözümlemesi örneği olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın kuramsal temeli ise Karl Marx'ın tarihsel materyalizm anlayışı üzerine inşa edilmiştir. Marx'a göre toplumların gelişim dinamiği, üretim biçimleriyle üretim ilişkileri arasındaki çelişkiye dayanır ve bu çelişki sınıf mücadelesini doğurur. Toplumsal değişim ve dönüşümler, bu mücadelelerin sonucunda gerçekleşir. *Hayvan Çiftliği* adlı roman tam da bu tarihsel materyalist düzlemde okunabilir; çünkü eserde üretim araçlarının el değiştirmesi, sınıf konumlarının dönüşmesi ve egemenlik ilişkilerinin yeniden inşası, açık bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

Kuramsal Değerlendirme

Marksist kuramın temel taşlarından biri olan sınıf mücadelesi kavramı, Orwell'in hayvanlar üzerinden kurguladığı sosyal yapının analizinde kilit rol oynamaktadır. Hayvanlar, başlangıçta insanlara karşı birleşen ezilen sınıf konumundayken, devrim sonrası kendi içlerinde yeni bir sınıfsal hiyerarşi yaratmışlardır. Domuzlar öncülüğünde gelişen yeni egemen sınıf, diğer hayvanları sömürmeye devam etmiş ve böylece üretim araçlarının mülkiyeti bir kez daha küçük bir azınlığın elinde toplanmıştır. Bu bağlamda, Marx'ın "devrimci öznelerin egemen sınıfa dönüşme" potansiyeline yönelik eleştirileri eserde alegorik biçimde cisimleşmektedir. Kuramsal çerçevede ayrıca Antonio Gramsci'nin hegemonya kuramı da önemli bir yer tutmaktadır. Gramsci'ye göre egemen sınıflar yalnızca zor yoluyla değil, aynı zamanda rıza üreterek ve ideolojik hegemonya kurarak iktidarlarını sürdürürler. *Hayvan Çiftliği*'nde domuzların dili ve eğitimi manipüle ederek diğer hayvanların bilincini nasıl şekillendirdiği, Gramsci'nin hegemonya anlayışıyla doğrudan örtüşmektedir. Özellikle Squelar karakteri aracılığıyla yürütülen propagandalar, Orwell'in ideolojik tahakkümün incelikli biçimlerini nasıl betimlediğini göstermektedir. Bununla birlikte Louis Althusser'in "ideolojik devlet aygıtları" (İDA) kavramı da eserin çözümlemesinde yararlanılan teorik bir araçtır. Althusser, toplumsal yapının yalnızca baskı aygıtlarıyla değil, aynı zamanda okul, din, aile, medya gibi ideolojik araçlarla da sürdürüldüğünü belirtir. *Hayvan Çiftliği* bu bağlamda mikro bir toplum modelidir; eğitim, ritüel, marşlar, sloganlar ve propaganda araçları ile bir İDA yapılanması kurulmuştur. Domuzların diğer hayvanlara yazı öğretmesi ya da yazıları bozarak yeniden yazmaları, bilgi üretiminin nasıl iktidar lehine kurgulandığını gösterir niteliktedir. Bu kuramsal araçların yanı sıra, eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle metindeki dilsel tercihler, anlatıcı bakış açısı ve retorik stratejiler incelenmiş; söylemin arkasındaki ideolojik yapılar açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Eserin her bir karakteri, yalnızca bireysel bir temsilden ibaret olmayıp, belirli bir sınıf, ideoloji ya da tarihsel momentin alegorik karşılığı olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Benjamin, Boxer, Napolyon, Snowball gibi

karakterler, yalnızca kurgusal figürler değil, belirli tarihsel-siyasal pozisyonların temsilcileri olarak çözümlemeye dahil edilmiştir.

Orwell'in anlatısında, çiftlikteki üretim araçlarının insanlar tarafından denetlenmesiyle başlayan sömürü düzeni, hayvanların sınıf bilinci geliştirmesiyle kırılır. Marx'ın 1848'de Engels ile birlikte kaleme aldığı *Komünist Manifesto*'da "Bütün tarih, sınıf mücadeleleri tarihidir"¹ ifadesiyle dile getirdiği tez, eserdeki devrimsel dönüşümün teorik dayanağını oluşturur. Hayvanlar, üretim sürecinde sömürüldüklerinin farkına vardıkları anda yalnızca maddi koşullar değil, ideolojik çerçeveler de dönüşmeye başlar. Domuzların öncülüğünde gerçekleşen bu farkındalık, Marx'ın sınıf bilinci kavramına uygun biçimde gelişir ve nihayetinde iktidarın hayvanlar lehine el değiştirmesine neden olan bir devrimle sonuçlanır. Ancak bu devrim, Marx'ın "mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesi"² olarak tanımladığı türden bir toplumsallaşmaya evrilmez; aksine, yeni bir egemen sınıfın doğuşuna zemin hazırlar. Domuzlar, insanları devirerek kurdukları yeni düzende kısa sürede egemenlik ilişkilerini yeniden üretmeye başlarlar. Böylelikle üretim araçlarının el değiştirmesi, toplumsal eşitliği sağlamaz; yalnızca egemenliğin farklı bir aktör eliyle sürdürülmesine hizmet eder. Bu noktada Marx'ın yanı sıra Antonio Gramsci'nin hegemonya kuramı³ ve Louis Althusser'in ideolojik devlet aygıtları teorisi devreye girer.⁴ Gramsci'nin egemen sınıfların yalnızca fiziksel zora değil, aynı zamanda kültürel ve ideolojik araçlara da başvurarak rıza ürettikleri yönündeki tespiti, *Hayvan Çiftliği*'nde domuzların iktidarlarını pekiştirme biçimleriyle birebir örtüşür. Althusser'in belirttiği şekilde, ideoloji burada bireyleri özneleştirir; koyunların tekrar ettikleri sloganlar, sorgulamadan içselleştirdikleri düzen ve Boxer'ın çalışmaya adanmış hayatı, egemen ideolojinin nasıl bir bilinç şekillendirme süreci olduğunu somutlaştırır. Özellikle Boxer karakteri, Marx'ın "yanlış bilinç"⁵ kavramının alegorik bir yansımasıdır. Sistematik olarak sömürüldüğünü fark edemeyen ve sorunların nedenini kendisinde arayan Boxer, yalnızca bir emek gücü değil, aynı zamanda iktidarın yeniden üretiminde gönüllü bir figür haline gelir. Bu durum, yalnızca bireysel bir bilinç eksikliğini değil, ideolojinin emekçi sınıf üzerindeki etkisinin ne denli derin olduğunu gösterir. Bu bağlamda Orwell'in anlatısı, sınıfsal eşitsizliklerin yalnızca ekonomik temelde değil, ideolojik manipülasyon aracılığıyla da sürdürülebileceğini ileri sürer.⁶ Marx'ın yabancılaşma kuramı ise bu süreci tamamlayıcı bir kavramsal araç olarak kullanılır. Domuzların, devrimci amaçlardan uzaklaşarak yeni bir egemen sınıfa dönüşmeleri, yalnızca üretim ilişkilerinden değil, kendi tarihsel kimliklerinden de yabancılaşmalarını ifade eder. Hayvanların insanlar tarafından sömürüldüğü ilk evrede, üretim araçlarının kontrolü insan sınıfının tekelindedir ve bu durum Marx'ın sınıf ayırımına dair yaptığı belirlemelerle uyumludur. Üretim araçlarına sahip olan sınıf, yalnızca maddi kaynakları değil, aynı zamanda düşünsel dünyayı da yönlendirme kapasitesine sahiptir. Hayvanlar ise bu süreçte, yalnızca emek gücünü sunan, sömürülen bir sınıf olarak konumlandırılmıştır. Bu yapı, Marx'ın artı değer teorisiyle de doğrudan ilişkilidir. Hayvanların ürettiği tüm artı değer, insan sınıfının yararına aktarılırken; hayvanlara yalnızca hayatta kalmalarını sağlayacak kadar bir geri dönüş sunulur. Buradaki sömürü ilişkisi, sınıf çatışmasının ilk biçimsel tezahürüdür. Ancak bu çatışma, bilinç düzeyinde bir

¹ Karl Marx ve Friedrich Engels, *Komünist Manifesto*, çev. Sevan Nişanyan (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 2008), 34.

² Karl Marx, *Kapital: Bir Ekonomi Politikin Eleştirisi*, Cilt 1, çev. Mehmet Selik (Ankara: Sol Yayınları, 2011), 930.

³ Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri*'nde geliştirdiği hegemonya kuramı ile, egemen sınıfların tahakkümünü yalnızca baskı yoluyla değil, rıza üreterek sürdürdüklerini öne sürer. Ona göre kültürel kurumlar, ideoloji aracılığıyla bireylerin düşünce davranışlarını şekillendirerek mevcut düzenin onaylanmasını sağlar. Bkz. Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri*, çev. Kenan Somer (İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2012), 211–218.

⁴ Louis Althusser, "İdeolojik devlet aygıtları" kuramıyla, devletin yalnızca baskı aygıtları (ordu, polis vb.) ile değil; aile, okul, din, medya gibi ideolojik kurumlar aracılığıyla da sınıf tahakkümünü sürdürdüğünü savunur. Bu kurumlar bireyleri egemen ideolojiye göre özneleştirerek mevcut düzenin yeniden üretimini sağlar. Bkz. Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev. Yusuf Alp (İstanbul: İthaki Yayınları, 2020), 49–80.

⁵ "Yanlış bilinç" kavramı, özellikle egemen ideolojinin işçi sınıfı tarafından sorgulanmaksızın içselleştirilmesini ifade eder. Marx ve Engels, *Alman İdeolojisi* 'nde, egemen fikirlerin egemen sınıfın fikirleri olduğunu vurgulayarak, bu bilinç biçiminin sınıf egemenliğini nasıl meşrulaştırdığını açıklarlar. Bkz. Karl Marx ve Friedrich Engels, *Alman İdeolojisi*, çev. Sevim Belli (İstanbul: Sol Yayınları, 1999), 46–52.

⁶ George Orwell, *Hayvan Çiftliği*, çev. Celal Üster (İstanbul: Can Yayınları, 2021), 78–93.

dönüşüm yaşandığında farklı bir boyut kazanır. Marx’a göre sınıfların yalnızca nesnel bir pozisyonu değil, aynı zamanda öznel bir konumu da vardır.⁷ Sınıf olgusu, sınıf bilinci geliştirildiği ölçüde politik bir güce dönüşür. Hayvanlar, kendilerinin sömürüldüğünü fark ettiklerinde, devrimci bir özne haline gelirler. Bu bilinçlenme süreci, klasik anlamda proletaryanın tarih sahnesine çıkışı olarak okunabilir. Domuzların öncülüğünde gerçekleşen devrim ise bu bilincin somut eyleme dönüşmüş biçimidir. Ancak burada dikkat çeken nokta, devrimin doğrudan yapısal bir dönüşüm üretse de ideolojik ve kültürel kodları tam anlamıyla dönüştürememesidir.

Domuzlar, insanları devirip iktidarı ele geçirdiklerinde, üretim araçlarının kontrolünü tüm hayvanlar adına ellerine aldıklarını iddia ederler. Ancak kısa süre içerisinde bu kontrol, kolektifin değil, domuzların kendi sınıfsal çıkarlarının aracı haline gelir. Bu, Marx’ın sınıflar arası mücadele içinde egemen sınıfın kendi ideolojisini “doğal” ve “evrensel” bir hakikat gibi sunma becerisiyle doğrudan bağlantılıdır.⁸ Domuzlar, çiftlikteki yeni düzeni meşrulaştırmak için bir dizi ilke ortaya koyarlar: Yedi Emir. Bu kurallar başlangıçta devrimin eşitlikçi değerlerini temsil etse de zamanla yalnızca egemen sınıfın çıkarlarını yansıtacak şekilde revize edilir. Bu durum, Gramsci’nin hegemonya kavramıyla birebir örtüşür. Egemen sınıflar, yalnızca fiziki baskı yoluyla değil, kültürel ve ideolojik araçlarla da tahakküm kurarlar.⁹ Domuzlar da benzer biçimde, çiftlikteki diğer hayvanların rızasını üretmek ve onları denetim altında tutmak için ideolojik söylemleri manipüle ederler. Bu ideolojik tahakküm biçimi, Althusser’in ideolojik devlet aygıtları teorisiyle daha da netlik kazanır. Eğitim, ritüel, sembol, dil ve hukukun dönüşümü yoluyla çiftlikteki iktidar ilişkileri doğallaştırılır. Özellikle koyunlar gibi eleştirel düşünme yetisinden uzak bırakılmış hayvanların, sistemin söylemlerini sorgulamaksızın tekrar etmeleri, ideolojinin bireyi özneleştirme sürecinin tipik bir örneğidir. Koyunların “Dört ayak iyi, iki ayak kötü” sloganını düşünmeksizin tekrar etmeleri, yalnızca politik manipülasyonun değil, kültürel yeniden üretimin de bir göstergesidir.¹⁰ Bu noktada Orwell’in, modern toplumlarda kitle iletişim araçlarının ve ideolojik formasyonların bireysel düşünce üzerinde nasıl bir tahakküm kurduğunu eleştirdiği açıktır. Bu süreçte en trajik örneklerden biri ise Boxer karakteridir. Boxer, fiziksel gücüyle sistemin sürekliliğine en çok katkı sunan birey olmasına rağmen, devrim öncesinde olduğu gibi devrim sonrasında da yapısal çelişkilerin kurbanı olur. Sürekli olarak “Daha fazla çalışmalıyım” sözüyle hareket eden Boxer, iktidarın adil olduğu ve sorunların bireysel yetersizliklerden kaynaklandığı inancını hiç sorgulamaz. Bu durum, Marx’ın yanlış bilinç (false consciousness) kavramının alegorik karşılığıdır. Egemen ideolojiyi mutlak gerçeklik olarak içselleştiren işçi, kendi sömürülüşünün nedenlerini sistemde değil, kendisinde arar. Boxer’in sonu, yani kasaba gönderilerek ortadan kaldırılması, bu bilinç yapısının işçi sınıfı açısından ne denli yıkıcı olabileceğini gözler önüne serer. Romanın sonunda domuzların insanlar gibi davranmaya başlaması, Orwell’in yalnızca devrimlerin değil, iktidarın doğasının da eleştirisini yaptığı bir kırılma noktasıdır. Başlangıçta insanlar tarafından temsil edilen egemen sınıf, devrim sonrasında domuzlar tarafından yeniden inşa edilmiştir. Bu dönüşüm salt kişilerin değişimini değil, iktidar yapılarının sürekliliğini ifade eder. Domuzların yürüyüş biçiminden giyim kuşamlarına, iletişim dillerinden toplumsal normlara kadar her alanda insanlaşmaları, Marx’ın “burjuva ideolojisinin” nasıl farklı aktörler eliyle yeniden üretildiğini gösterir. Böylece Orwell, devrim sonrasında egemen sınıfa dönüşen devrimcilerin, zamanla eski rejimin alışkanlıklarını ve tahakküm biçimlerini benimsediğini gözler önüne serer. Bu, Marx’ın yabancılaşma teorisiyle yakından ilişkilidir. Devrimin öznesi olarak yola çıkan domuzlar, kendi emeklerinin ve ideallerinin ürününe yabancılaşmakla kalmaz; aynı zamanda kendi toplumsal rollerine de yabancılaşırlar. Artık onlar, temsil ettikleri sınıfı değil, iktidarı ve onun sürdürülebilirliğini temsil etmektedirler. Bu benzeşim, Orwell’in anlatısında simgesel bir düzleme yerleştirilmiştir. Romanda

⁷ Karl Marx, Marx Engels Seçme Yapıtlar, çev. Sevim Belli (Ankara: Sol Yayınları, 1999), 27.

⁸ Karl Marx ve Friedrich Engels, Alman İdeolojisi, 46.

⁹ Terry Eagleton, İdeoloji: Bir Giriş, çev. Muttalıp Özcan (Ankara: Dost Kitabevi, 2005), 45.

¹⁰ Peter Barry, Edebiyat Teorisine Giriş, çev. Cem Alpan (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010), 185.

domuzlarla insanlar arasında bir sınır kalmamış, iktidarın görünümünde değil, yapısında bir dönüşüm olduğu anlaşılmıştır. “Artık kim domuz, kim insan ayırt edilemiyordu” ifadesi, iktidarın ideolojik niteliğine ve onun tarihsel döngüsellğine dair bir uyarı olarak okunabilir. Marx’ın tarihsel materyalizm kuramı çerçevesinde bu, üretim araçlarının mülkiyeti el değiştirirse de eğer egemen ideoloji aynı kalıyorsa, sınıf yapısının da büyük ölçüde aynı kalacağına işaret eder.¹¹ Bu noktada Orwell, Troçki’nin “sürekli devrim” tezine de zımni bir gönderme yapar. Troçki’ye göre devrim, yalnızca iktidarın el değiştirmesiyle değil, devrimci değerlerin sürekli yeniden üretilmesiyle başarıya ulaşabilir.¹² Oysa *Hayvan Çiftliği*’nde bu süreklilik sağlanamaz; devrim kendi içinden yeniden karşı-devrim üretir. Bu çerçevede Orwell’in metni, yalnızca tarihsel bir alegori değil, aynı zamanda devrim sonrası siyasal rejimlerin ideolojik dönüşümüne dair derin bir analizdir. Domuzların insanlar gibi davranmaları, yalnızca dışsal bir benzeşim değil, egemen sınıfa içkin bir davranış kalıbının sürekliliğini temsil eder. Bu noktada Michel Foucault’nun iktidar anlayışı da önemli bir açıklayıcı çerçeve sunar. Foucault’ya göre iktidar, yalnızca yukarıdan aşağıya bir tahakküm değil, bireylerin davranışlarını, düşüncelerini ve ilişkilerini şekillendiren yaygın bir ağıdır. Hayvan Çiftliği’nde domuzların çiftlik üzerindeki kontrolü yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda ideolojik ve kültürel düzeydedir. Hayvanlar, yalnızca emek gücü olarak değil, aynı zamanda birer iktidar nesnesi olarak yeniden inşa edilirler. Bu yeniden inşa süreci, aynı zamanda hukuk sisteminin araçsallaştırılmasıyla da kendisini gösterir. Başlangıçta tüm hayvanların eşitliği üzerine kurulu olan yedi emir, zamanla yalnızca domuzların ayrıcalıklarını meşrulaştıran bir düzene evrilir. Bu değişim, hukukun egemen sınıfın çıkarlarına hizmet eden bir üstyapı kurumu olduğunu savunan Marksist hukuk anlayışıyla birebir örtüşür. “Bütün hayvanlar eşittir, ama bazı hayvanlar daha eşittir” ilkesi, eşitliğin yalnızca biçimsel bir ilke olduğunu ve maddi eşitsizliklerin sürdüğü koşullarda hukukun da buna göre şekillendiğini açık biçimde gösterir. Orwell’in anlatısında yer alan bu dönüşüm, aynı zamanda Hannah Arendt’in totalitarizm teorisiyle de ilişkili olarak okunabilir. Arendt’e göre totaliter rejimler, yalnızca bireylerin eylemlerini değil, düşüncelerini de kontrol etmek ister. *Hayvan Çiftliği*’nde domuzların ideolojik araçlarla hayvanların bilincini şekillendirmesi, bu kontrol biçiminin alegorik bir ifadesidir. Böylece Orwell’in eseri hem Marksist bir çözümleme hem de modern politik teoriler açısından zengin bir analiz alanı sunar.

Hayvan Çiftliği’nde Sınıf Mücadelesi ve Devrim Dinamikleri

Orwell’in *Hayvan Çiftliği* adlı eseri, devrimci bir dönüşümün nasıl sistem içi bir yeniden üretime dönüştüğünü göstermek açısından güçlü bir örnektir. Eserdeki temel sınıfsal ayrım, insanlar ile hayvanlar arasında kurulur. İnsanlar, üretim araçlarını elinde bulunduran egemen sınıfı temsil ederken; hayvanlar, emek gücünü satan ve bu nedenle sömürülen sınıf, yani proletaryayı simgeler. Devrimin fitilini ateşleyen ise hayvanların bu sömürü ilişkisini fark etmeleri, yani sınıf bilincine ulaşmalarıdır. Marx’ın “sınıf mücadelesi” teorisi, bu dönüşümün anlaşılması açısından temel kuramsal çerçeveyi oluşturur. Hayvanların bu bilinçlenme süreci, doğrudan üretim araçlarının kontrolüne yönelme biçiminde tezahür eder. Bu durum, Marx’ın üretim ilişkileri ile sınıfsal konum arasındaki ilişkiye dair vurgularını aklı getirir. İnsanların, yani egemen sınıfın elindeki mülkiyet, yalnızca ekonomik bir üstünlük değil, aynı zamanda toplumsal ve ideolojik tahakküm anlamına da gelir. Dolayısıyla hayvanlar, bu tahakkümü kırmak için devrimi gerçekleştirir; ancak bu devrim kısa sürede başka bir sınıfın, yani domuzların egemenliğine dönüşür. Bu dönüşüm, sınıf mücadelesinin yalnızca iktidarın el değiştirmesiyle sonlanmadığını, aksine yeni iktidar yapılarının eski egemenlik biçimlerini yeniden üretebileceğini ortaya koyar. Domuzlar, insan sınıfını çiftlikten uzaklaştırdıktan sonra üretim araçlarının fiili sahipleri haline gelir ve böylece yeni bir egemen sınıf olarak konumlanırlar. Bu bağlamda Orwell, Marx’ın tarihsel materyalizm kuramına uygun bir eleştirel

¹¹ Tom Bottomore, Marksist Düşünce Sözlüğü, çev. Elif Öztarhan (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 120.

¹² Lev Troçki, Sürekli Devrim, çev. Ahmet Muhittin (İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1999), 52.

zemin sunmakla kalmaz, aynı zamanda bu kuramın sınırlarını da gösterir: Çünkü üretim araçlarının el değiştirmesi, eğer ideolojik ve kültürel yapılar dönüşmezse, yalnızca yeni bir tahakküm biçimini doğurur.

Domuzların yeni düzeni meşrulaştırmak için oluşturdukları yedi emir, devrimci ilkelerin kurumsal ifadesi olarak sunulur. Ancak bu ilkeler, zamanla yalnızca domuzların çıkarlarını koruyacak şekilde değiştirilmeye başlanır. Bu durum, egemen sınıfın ideolojik aygıtlarla meşruiyet üretme kapasitesine örnek teşkil eder. Gramsci'nin hegemonya kuramı burada devreye girer: Egemen sınıf, yalnızca fiziksel güç yoluyla değil, aynı zamanda ideolojik ve kültürel araçlarla da rıza üretir. Çiftlikteki düzenin korunması, yalnızca köpeklerin oluşturduğu baskı aygıtıyla değil, koyunların sürekli olarak egemen söylemi tekrar eden bilinçsiz tutumlarıyla da sağlanır. Kitlelerin bu edilgenliği, hegemonik söylemin toplumun en alt katmanlarına kadar nasıl nüfuz ettiğini gösterir. Orwell'in anlatısında devrim, başlangıçta alt sınıfların iktidara yürüyüşünü temsil etse de kısa sürede iktidarın kendi doğası gereği yeni bir baskı biçimi üretmesine evrilir. Marx'ın "mülksüzleştirilenlerin mülksüzleştirilmesi" anlayışı, burada tersine işler: Domuzlar, başlangıçta ezilen bir sınıfı temsil ederken, üretim araçlarını ele geçirdikten sonra yeni mülk sahiplerine dönüşürler. Bu durum üretim tarzının yalnızca maddi değil, ideolojik olarak da yeniden üretilmesi gerektiğini ortaya koyar. Devrim, yapısal düzeyde bir kırılma yaratmış olsa da kültürel ve ideolojik süreklilik nedeniyle sömürü düzeni ortadan kalkmamış, yalnızca biçim değiştirmiştir. Bu yeni iktidar yapısının inşasında ideolojinin merkezi bir rol oynadığı açıktır. Domuzlar, yalnızca üretim araçlarını değil, aynı zamanda bilinci de denetim altına alarak çiftlikteki düzeni yeniden kurarlar. Bu süreç, Louis Althusser'in "ideolojik devlet aygıtları" kavramı üzerinden okunabilir. Eğitimden sloganlara, ritüellerden dilin kullanımına kadar birçok araç, çiftlikte egemen söylemin taşıyıcısı haline gelir. En başta eşitlik temelinde inşa edildiği iddia edilen düzen, giderek daha fazla hiyerarşik ve tahakküme dayalı bir yapıya dönüşür. Domuzların ideolojik aygıtlar aracılığıyla kurduğu bu hegemonik düzen, yalnızca fiziksel güce değil, düşünsel içselleştirmeye de dayanır. Koyunların tekrar ettikleri sloganlar örneğin, "Dört ayak iyi, iki ayak kötü" başlangıçta bir bilinçlenme aracıyken, zamanla eleştirel düşünmenin önünü kesen bir manipülasyon aracına dönüşür. Bu durum, bireylerin kendi çıkarlarını sistemin çıkarlarıyla özdeşleştirdiği yanlış bilinç halini üretir. Gramsci'nin "kültürel hegemonya" kavramı burada oldukça açıklayıcıdır:¹³ Domuzlar, yeni düzeni baskıyla değil, rıza ile meşrulaştırırlar. Bu rıza, özellikle ideolojik aygıtlarla pasifleştirilen hayvanlar aracılığıyla, çiftliğin her köşesine yayılır. Sonuçta, egemen sınıfın söylemi, yalnızca yukarıdan dayatılan bir yapı değil, aynı zamanda aşağıdan onaylanan bir düzen haline gelir.

Söylemin Dönüşümü ve Post-Yapısalcı Bir Değerlendirme

Orwell'in *Hayvan Çiftliği*'nde sınıf ilişkileri, ideolojik tahakküm ve iktidar dönüşümü kadar, bu iktidarın nasıl anlam kazandığı da önemlidir. Bu noktada post-yapısalcı düşünce, özellikle iktidarın ve anlamın sabitlenemezliği üzerine yaptığı vurgu ile devreye girer. Michel Foucault'nun iktidarı yalnızca baskıcı değil, üretici bir güç olarak tanımlaması, Orwell'in anlatısında domuzların iktidarı nasıl kurduğunu yeniden yorumlamayı mümkün kılar. Domuzların sadece zor kullanarak değil, söylem üretimiyle de çiftlikteki düzeni meşrulaştırmaları, Foucault'nun "söylemsel iktidar" anlayışına doğrudan karşılık gelir. Yedi Emir'in metinsel olarak sürekli değişime uğraması, Jacques Derrida'nın "metnin sabit bir anlamı yoktur" görüşünü çağırıştır. Domuzlar, metni yani yasal ve ideolojik söylemi her seferinde kendi çıkarlarına göre yeniden yapılandırırlar. Bu, Derrida'nın "fark" (différance) kavramıyla açıklanabilir: Anlam, her zaman ertelenir ve hiçbir zaman kesin bir sabitliğe ulaşmaz. *Hayvan Çiftliği*'nde eşitlik ilkesi bile anlamını yitirerek "bazı hayvanlar daha eşittir" biçiminde ironik ve çelişkili bir hal alır. Jean Baudrillard'ın simülakrlar ve simülasyon kavramları üzerinden bir okuma da bu anlatıya yeni bir boyut kazandırabilir. Domuzların insanlar gibi davranmaya başlaması, yalnızca bir iktidar değişimini değil, iktidarın temsil biçimlerinin birer simülakr haline gelmesini de ima eder. Artık domuzlar "insan gibi" değil,

¹³ Giuseppe Fiori, Antonio Gramsci'nin Yaşamı, çev. Kemal Atakay (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 283.

“insanı temsil eden bir gösterge” olarak var olurlar. Gerçek, yerini onun suretine bırakmıştır; bu noktada Orwell’in son cümlesi, “Artık kim domuz, kim insan ayırt edilemiyordu” Baudrillard’ın gerçekliğin çözüldüğü simülasyon evrenine doğrudan bir göndermedir. Bu bağlamda Orwell’in anlatısı, yalnızca sınıf ilişkilerinin değil, temsilin, anlamın ve hakikatin de sorunsallaştığı bir metin haline gelir. Post-yapısalcı yaklaşım, metindeki iktidar ilişkilerini çözümlemenin ötesine geçerek bu ilişkilerin hangi söylemlerle kurulduğunu, nasıl meşrulaştırıldığını ve en önemlisi, nasıl doğallaştırıldığını analiz etmemize olanak tanır. *Hayvan Çiftliği*, yalnızca sınıf mücadelesi ve ideolojik tahakküm üzerine değil, aynı zamanda anlamın nasıl üretildiği ve iktidarın bu anlam üretim süreçlerini nasıl denetlediği üzerine de güçlü bir anlatı sunar. Bu bağlamda post-yapısalcı kuramın sunduğu kavramsal araçlar, Orwell’in metnini yeni bir perspektiften yeniden değerlendirmeyi mümkün kılar. Özellikle Michel Foucault’nun iktidar ve söylem ilişkisine dair yaklaşımları, domuzların iktidarı nasıl kurdukları ve sürdürdükleri konusuna ışık tutar. Foucault’ya göre iktidar, yalnızca yasaklayan ve bastıran bir güç değil, aynı zamanda bilgi, söylem ve özne üreten bir yapıdır.¹⁴ *Hayvan Çiftliği*’nde domuzların söylem üretimi aracılığıyla çiftliğin ideolojik yapısını dönüştürmeleri, iktidarın bu üretici yönünü açıkça ortaya koyar. Başlangıçta tüm hayvanlara ait olduğu iddia edilen devrim, zamanla yalnızca domuzların söylemi üzerinden tanımlanır hale gelir. Söylemin bu dönüşümü, yalnızca içeriksel değil, yapısal bir dönüşümdür: Yedi Emir’in sürekli biçim değiştirmesi hem hukuki düzenin hem de kolektif hafızanın domuzlar eliyle yeniden inşa edilmesinin en çarpıcı örneğidir. Emirlerin çelişkili biçimlerde yeniden yazılması, Foucault’nun söylemin hakikati kurduğu ve normatif gerçekliğin söylem aracılığıyla biçimlendirildiği yönündeki görüşünü destekler. Bu noktada Jacques Derrida’nın dekonstrüksiyon yaklaşımı devreye girer. Derrida’ya göre hiçbir metin sabit ve yekpare bir anlam taşımaz; anlam, her zaman ertelenir, ötelenir ve farklı bağlamlarda yeniden üretilir. Domuzların devrimin ilkelerini temsil eden yazılı emirleri sürekli olarak değiştirmesi, Derrida’nın “différance” (fark ve erteleme) kavramıyla açıklanabilir. Her yeni yorum, önceki anlamları iptal etmeden onları yeniden konumlandırır. “Bütün hayvanlar eşittir, ama bazı hayvanlar daha eşittir” ilkesi, bu anlam kaymasının alegorik bir ifadesidir; eşitlik kavramı kendi zıddı olan ayrıcalığı içerecek biçimde yeniden tanımlanır. Böylece devrimci değerler yalnızca biçimsel olarak korunur, içerik olarak ise tamamen tersine çevrilir.

Jean Baudrillard’ın simülakr kuramı da bu bağlamda Orwell’in anlatısını postmodern bir düzlemde yeniden okumamıza olanak tanır.¹⁵ Baudrillard’a göre modern dünyada gerçeklik, yerini onun temsili olan simülasyonlara bırakmıştır. Gerçeğin bir sureti olan imgeler, zamanla gerçeğin yerini alır ve artık hakikatin kendisi ile değil, onun temsiliyle karşı karşıya kalırız. *Hayvan Çiftliği*’nin sonunda domuzların insanlar gibi giyinmesi, yürüyüşlerinin insanlara benzemesi ve dışarıdaki hayvanların artık domuzla insanı ayırt edememesi, tam da bu simülasyon halini yansıtır. Burada domuzlar artık yalnızca iktidarı temsil eden figürler değil; iktidarın kendisini simgeleyen, fakat gerçekliğe değil bir imgeye dönüşmüş varlıklardır. Bu dönüşüm, Orwell’in alegorisini yalnızca bir eleştiri değil, aynı zamanda bir uyarı metnine dönüştürür: İktidarın temsil biçimleri, zamanla özünden koparak simülakrlara dönüşebilir ve bu süreçte hakikat, yerini manipüle edilmiş imgelerin hâkimiyetine bırakabilir. Post-yapısalcı kuramın sunduğu bu perspektif, Orwell’in eserinin yalnızca içeriksel düzeyde değil, biçimsel olarak da ne denli güçlü bir çözümleme alanı sunduğunu gösterir. Söz konusu olan artık yalnızca sınıfsal iktidarın el değiştirmesi değil, bu iktidarın nasıl kurulduğu, hangi söylemlerle meşrulaştırıldığı ve hangi dilsel stratejilerle doğal hale getirildiğidir. Böylece *Hayvan Çiftliği*, yalnızca tarihsel bir alegori değil, aynı zamanda söylemin gücüne, anlamın

¹⁴ Michel Foucault, *Cinselliğin Tarihi Cilt I: Bilgi İktidar*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003), 15.

¹⁵ Jean Baudrillard’ın simülakr kuramı, gerçekliğin yerini temsillerin aldığı ve bu temsillerin artık kendi başlarına bir gerçeklik ürettiği bir durumu tanımlar. Baudrillard’a göre modern toplumda imgeler artık bir gerçekliğe referansla değil, başka imgelerle ilişkili olarak var olur; böylece simülakrlar ortaya çıkar. Bu, “gerçeğin yokluğu”nun yerini “gerçekmiş gibi görünen” yapıların alması anlamına gelir. Medya, reklamcılık, tüketim kültürü ve popüler kültür bu simülakrların üretim alanlarıdır. Baudrillard, bu sürecin sonunda “hipergerçeklik” dediği, gerçekliğin ve temsillerinin birbirinden ayırt edilemediği bir düzleme geçildiğini belirtir. Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, çev. Oğuz Adanır (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2003).

kayganlığına ve iktidarın yeniden üretim biçimlerine dair post modern bir metin olarak okunabilir hale gelir.

İktidarın Bedenleşmesi ve Özneleşme Süreci

Post-yapısalcı düşüncenin merkezinde, bireyin sabit ve tutarlı bir özne olarak değil, söylem aracılığıyla inşa edilen ve sürekli dönüşüm halinde olan bir yapı olduğu fikri yer alır.¹⁶ Michel Foucault, bu bağlamda özneyi iktidarın bir ürünü olarak tanımlar; bireyler, iktidar ilişkileri içinde tanımlanır, biçimlendirilir ve kontrol edilir. *Hayvan Çiftliği*'nde bu özneleşme süreci, özellikle koyunlar ve Boxer karakteri üzerinden örneklenir. Koyunlar, sürekli tekrarladıkları sloganlarla eleştirel düşünmeden yoksun, söylemin pasif taşıyıcılarına dönüşürken; Boxer ise özdisiplin ve itaatın idealleştirilmiş temsiline bürünür. Foucault'nun "disiplin toplumu" kavramı, burada son derece açıklayıcıdır. Domuzların kurduğu düzen, yalnızca dışsal baskıya değil, içselleştirilmiş denetime de dayanır. Hayvanlar, kontrol edildiklerini fark etmeden kendilerini denetlemeye başlarlar. Bu, Foucault'nun "gözetim toplumu" ve "panoptikon" kavramlarıyla birebir örtüşür: İktidar, artık görünmezdir ama her yerdedir; gözetleyen bir figür olmadan da davranışlar denetlenebilir hale gelir. Domuzların çiftlik üzerindeki ideolojik tahakkümünü yalnızca baskı ve söylemle değil, arzu üretimi üzerinden de anlamlandırmak mümkündür. Bu noktada Gilles Deleuze ve Félix Guattari'nin geliştirdiği "arzu makineleri" ve "mikro-iktidarlar" kavramları önemli bir çerçeve sunar.¹⁷ Onlara göre arzu, yalnızca bastırılan bir dürtü değil, toplumsal olanın kurulmasında aktif rol oynayan yaratıcı bir güçtür. *Hayvan Çiftliği*'nde hayvanların devrim öncesinde özgürlük ve eşitlik arzusu, bir kolektif enerjiye dönüşerek iktidarın devrilmesini sağlar. Ancak bu arzu, devrimden sonra yönünü değiştirir: Artık özgürlük için değil, düzenin korunması ve daha fazla çalışma için harekete geçer. Boxer'ın "Daha fazla çalışmalıyım" inancı, bu dönüşümün en açık ifadesidir. Arzunun, iktidar tarafından kodlanarak sisteme hizmet eden bir güce dönüşmesi, Deleuze ve Guattari'nin "arzunun bastırılması değil, kanallize edilmesi" görüşünü doğrular. Domuzlar, hayvanların özgürlük arzusunu manipüle ederek, onları yeni tahakküm ilişkilerine gönüllü olarak dahil ederler. Bu bağlamda *Hayvan Çiftliği* yalnızca yapısal değil, aynı zamanda mikropolitik düzeyde işleyen iktidar biçimlerini de gözler önüne serer. İktidar artık yalnızca bir sınıfın diğerini ezmesiyle değil, bireylerin kendi arzuları üzerinden yeniden ürettikleri mikro düzeydeki tahakküm ilişkileriyle var olur. Bu durum, Foucault'nun "öznenin kendisi üzerinde iktidar kurması" fikriyle birleşerek, Orwell'in anlatısını çok katmanlı bir iktidar eleştirisine dönüştürür. Artık devrim sonrası ortaya çıkan düzen, klasik anlamda bir diktatörlükten ziyade, özneleşmiş bedenlerin iktidarın taşıyıcısı haline geldiği bir "bio-iktidar" yapısıdır. Hayvanlar yalnızca yönetilen değil, iktidarın taşıyıcıları, yeniden üreticileri haline gelirler. Böylece Orwell'in *Hayvan Çiftliği* post-yapısalcı perspektiften okunduğunda, yalnızca sınıfsal dönüşümler üzerinden değil, söylemsel yapıların, arzunun ve bedenin politikasının nasıl biçimlendiği üzerinden de anlaşılır hale gelir. Bu anlatı, iktidarın ne kadar yaygın, çok katmanlı ve içselleştirilmiş olabileceğini gösterirken, aynı zamanda bireyin direniş kapasitesini de sorgular hale gelir. Çünkü post-yapısalcı kuram, direnişi de sabit bir pozisyon değil, söylem içindeki kaymalar ve çatlaklar aracılığıyla mümkün kılar. Orwell'in anlatısında bu çatlaklar nadiren görünür; domuzların kurduğu düzen, direnişin dilini bile kendi tahakkümüne eklemleyecek kadar güçlü bir hegemonya üretmiştir. Orwell'in *Hayvan Çiftliği* adlı eseri, sınıf mücadelesinin tarihsel döngüselliğini alegorik bir anlatımla ortaya koyarken, post-yapısalcı yaklaşımla okunduğunda iktidarın yalnızca ekonomik ve ideolojik değil, aynı zamanda söylemsel ve öznel düzeyde nasıl kurulduğunu ve sürdürüldüğünü gözler önüne serer. Michel Foucault'nun iktidarı sabit bir merkezden yayılan baskıcı bir yapı olarak değil, çok yönlü, dağılmış ve üretici bir ilişki ağı olarak tanımlaması, Orwell'in anlatısındaki iktidar ilişkilerini yeniden düşünmemizi sağlar. Bu bağlamda domuzların iktidarı, yalnızca üretim araçlarını ellerinde bulundurmalarına değil, aynı

¹⁶ Cüneyt Coşkun, "Michel Foucault: Özne ve İktidar" (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2015), 20.

¹⁷ Gilles Deleuze ve Félix Guattari, *Anti-Oedipus: Kapitalizm ve Şizofreni* 1, çev. Işık Ergüden (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993), 38.

zamanda söylemi denetlemelerine ve bu söylem aracılığıyla öznellik biçimlerini yeniden inşa etmelerine dayanır. Çiftlikteki düzenin merkezinde yer alan Yedi Emir, bu dönüşümün en çarpıcı göstergesidir. Emirlerin zaman içinde içeriklerinin değiştirilmesi, metinsel anlamın sabitliğine dair inancı sarsar.

Söylemin bu kaygan yapısı, yalnızca hukuki ya da ideolojik düzeyde değil, aynı zamanda öznenin kuruluşunda da belirleyici olur. Foucault'a göre iktidar, yalnızca dışsal baskılar yoluyla değil, bireylerin kendi üzerlerinde kurdukları içsel denetim mekanizmalarıyla işler. Bu süreçte birey, iktidarın hem nesnesi hem de öznesi haline gelir. *Hayvan Çiftliği*'nde koyunların ve özellikle Boxer'in davranış biçimleri, bu özneleşme sürecinin alegorik temsilleridir. Koyunlar, tekrarladıkları sloganlar yoluyla egemen söylemin pasif taşıyıcılarına dönüşürken; Boxer, sistemin meşruluğunu sorgulamadan kabullenen, disipline edilmiş bir beden olarak, iktidarın yeniden üretimine gönüllü olarak katılır. "Daha fazla çalışmalıyım" sözü, yalnızca bireysel bir görev bilinci değil, aynı zamanda iktidarın özne üzerinde kurduğu içsel denetimin bir tezahürüdür. Bu noktada Deleuze ve Guattari'nin "arzu" kavramı ile sundukları postmodern iktidar çözümlemeleri, Orwell'in anlatısına yeni bir boyut kazandırır. Onlara göre arzu, bastırılan bir dürtü değil, üretken ve örgütleyici bir güçtür. Kapitalist ya da otoriter sistemler, arzuyu bastırmak yerine onu kodlayarak kendi hizmetlerine sunar. *Hayvan Çiftliği*'nde devrim öncesi hayvanların taşıdığı özgürlük arzusu, kısa sürede çalışmaya, itaate ve düzene yöneltilmiş bir arzuya dönüşür. Bu dönüşüm, arzunun iktidar tarafından nasıl yönlendirildiğini ve yeniden şekillendirildiğini açıkça ortaya koyar. Domuzlar, hayvanların özgürlük arzusunu manipüle ederek onları kendi iktidarlarını meşrulaştıran öznelerle dönüştürür. Bu anlamda arzu, artık özgürleşmenin değil, boyun eğmenin motor gücüdür. İktidarın yalnızca makro yapılar aracılığıyla değil, mikro ilişkiler düzeyinde de üretildiğini ileri süren Deleuze ve Guattari'nin bu görüşleri, Orwell'in metninde mikro-iktidar mekanizmalarının işleyişini açıklamada büyük önem taşır. Çiftlikteki baskı düzeni, yalnızca köpeklerin uyguladığı fiziksel zorla değil, her hayvanın diğerini gözlemlediği, yönlendirdiği ve denetlediği bir düzen içinde kurulur. Bu bağlamda iktidar, bir merkezden yönetilen değil, her bireyin bir parçası olduğu yatay bir ağ gibi işlev görür. Domuzların kurduğu sistem, yalnızca baskı araçlarına değil, hayvanların içselleştirdiği normlara da dayanır. Bu normlar, bireylerin davranışlarını yönlendirir, düşünce alanlarını sınırlar ve eleştirel bilincin gelişmesini engeller. Böylece Orwell'in anlatısı, iktidarın yalnızca "ne yaptığı" üzerinden değil, "nasıl yapılandığı" üzerinden de okunabilir hale gelir.

Sonuç

Orwell'in metni, bu çok katmanlı iktidar yapısının yalnızca tahakküm biçimlerini değil, aynı zamanda bireyin özneleşme süreçlerindeki kırılmaları ve çöküşlükleri de gözler önüne serer. Hayvanların başlangıçta bir araya gelerek gerçekleştirdikleri devrim, zamanla kendi karşıtı olan bir düzene evrilirken, bireysel ya da kolektif direniş olasılıkları da giderek daralır. Post-yapısalcı düşünceye göre direniş, sabit bir öznenin mutlak bir karşı koyuşu değil; söylemdeki boşluklar, çatlaklar ve anlam kaymaları üzerinden işler. Ancak *Hayvan Çiftliği*'nde bu çatlaklar bile sistem tarafından hızla kapatılır. Direnişin dili, bizzat iktidarın kendisi tarafından önceden belirlenmiş bir forma sokulur. Bu durum, hegemonik söylemin yalnızca bir baskı mekanizması değil, aynı zamanda potansiyel muhalefeti de şekillendiren bir üretim aygıtı olduğunu ortaya koyar. Son kertede Orwell'in anlatısı, iktidarın yalnızca fiziksel zorla değil, söylem, arzu ve özneleşme süreçleri üzerinden nasıl yeniden üretildiğini gösteren çok katmanlı bir metne dönüşür. Post-yapısalcı kuram, bu çoklu yapıyı anlamlandırmak için güçlü kavramsal araçlar sunar: anlamın sabitlenemezliği, söylemin yapıcılığı, öznenin inşası ve arzunun siyaseti... Orwell, hayvanları konuşturduğu bu alegorik anlatısında yalnızca tarihsel bir devrimin çöküşünü değil, iktidarın en derin ve görünmez biçimlerini ifşa eden bir düşünsel evreni de inşa eder. Böylece *Hayvan Çiftliği*, Marksist bir yapı eleştirisi olmaktan çıkıp, modern öznenin nasıl inşa edildiğini ve iktidarın hangi çok yönlü mekanizmalarla işler hale geldiğini gösteren bir post-yapısalcı metin olarak da okunabilir. Orwell'in *Hayvan Çiftliği*, yüzeyde bir fabl, derin yapısında ise iktidarın, ideolojinin, sınıf ilişkilerinin ve söylemin çok katmanlı bir eleştirisi olarak değerlendirilebilir. Eser, yalnızca totaliter rejimlerin eleştirisini sunmakla kalmaz; aynı zamanda

devrimci tahayyülün nasıl olup da iktidarın yeniden üretim sürecine dahil olabileceğini göstererek, tarihin tekrarlayan doğasına dair keskin bir uyarı sunar. Bu uyarı, Marx'ın tarihsel materyalizminden Gramsci'nin hegemonya kavramına, Althusser'in ideolojik aygıtlarından Foucault'nun iktidar-söylem ilişkisine ve nihayetinde Deleuze ile Guattari'nin arzu politikalarına kadar geniş bir kuramsal zeminde yankı bulur. Eser boyunca görülen en dikkat çekici yapı, iktidarın yalnızca el değiştirmesiyle sınıfsal eşitsizliklerin ortadan kalkmayacağı, bilakis yeni egemenlik biçimlerinin aynı yapısal işleyişi sürdüreceğidir. Bu durum, Marx'ın üretim araçlarının mülkiyeti üzerinden şekillenen sınıf mücadelesi analizinin belirli sınırlarını açığa çıkarırken, ideolojinin dönüştürücü ve yeniden kurucu gücünü daha görünür kılar. Devrimle birlikte değişen yalnızca egemen sınıfın kimliği olmuştur; iktidar yapıları, söylemsel düzenekler ve ideolojik araçlar büyük ölçüde yerli yerinde kalmış, hatta daha sofistike biçimlerde yeniden üretilmiştir. Domuzların söylem üzerindeki denetimi, yalnızca yasa metinlerinin değişimiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda kolektif belleği, hafızayı ve hakikat anlayışını da yeniden şekillendirir. Böylece Orwell, yalnızca bireyin ekonomik olarak değil, düşünsel ve kültürel olarak da nasıl denetlendiğini; özgürlük arzusunun nasıl kontrol altına alındığını, direnişin nasıl daha en başından sistemin içine gömülü bir forma sokulduğunu gösterir. Bu noktada post-yapısalcı yaklaşım, klasik devrim anlatılarına karşı alternatif bir okuma hattı sunar. Devrim, sabit bir sonucun değil, sürekli yeniden inşa edilen bir sürecin adıdır. Anlamın, öznenin ve iktidarın sabitlenemez doğası düşünüldüğünde, Orwell'in uyarısı yalnızca tarihsel değil, varoluşsaldır: Hiçbir iktidar biçimi, ne kadar devrimci bir iddia ile doğarsa doğsun, kendi kendisini mutlaklaştırdığı anda tahakkümün bir başka yüzü olmaktan kurtulamaz.

Orwell'in alegorisi bu anlamda yalnızca bir rejim eleştirisi değil, bir düşünce biçimi eleştirisidir. Hangi sistem olursa olsun, söylemin denetimiyle hakikatin yeniden yazılabileceği, rızanın üretilebileceği ve bireyin kendi özgürlüğünü bile baskı altında gönüllü biçimde yeniden kurabileceği bir gerçeklikle karşı karşıyayız. Bu gerçeklik, modern toplumların medya, eğitim, kültür ve dil gibi araçlar üzerinden bireyin zihin dünyasını nasıl şekillendirdiğine dair oldukça güçlü bir yansıma sunar. Koyunların sloganları ezberlemesi, Boxer'ın sorgulamaksızın çalışması, diğer hayvanların olan biteni yalnızca izleyerek kabullenmesi; bunların tümü, iktidarın sadece dışsal bir baskı değil, içsel bir formasyon meselesi olduğunu ortaya koyar. Bu bağlamda *Hayvan Çiftliği*, yalnızca geçmişte yaşanmış rejimlerin eleştirisini değil, gelecekte yaşanabilecek tüm iktidar yapılarına dair derin bir sorgulamayı beraberinde getirir. Orwell, özünde, devrimin kendi içinden karşı-devrimi doğurma potansiyelini ve bu döngünün nasıl ideolojik aygıtlar, söylemsel düzenekler ve özne üretimi yoluyla meşrulaştırıldığını gösterir. Ve bu anlatı, yalnızca tarihsel bir hiciv değil; aynı zamanda her dönemin bireyine yöneltilmiş bir sorudur: Hangi düşünceyi, hangi ilkeleri, hangi değerleri savunduğumuzu sanarken, aslında hangi iktidarın öznesi haline geliyoruz? Sonuç olarak *Hayvan Çiftliği* marksist, yapısalcı ve post-yapısalcı kuramların her biri için önemli bir analiz imkânı sunar. Eser, sınıfsal sömürüyü, ideolojik manipülasyonu, söylem üzerinden inşa edilen iktidarı ve bireyin bu düzende nasıl konumlandırıldığını kapsamlı biçimde ortaya koyar. Orwell, okura yalnızca bir rejimi ya da bir lideri değil, iktidarın kendisini, iktidarın sürekli dönüşen ama değişmeyen doğasını sorgulatan bir ayna sunar. Bu ayna, yalnızca geçmiş değil, bugünü ve geleceği de yansıtır: İktidarın kimde olduğu değil, nasıl kurulduğu ve nasıl içselleştirildiği sorusu, Orwell'in en temel derdidir. Ve bu soru, cevabı ertelenmiş bir biçimde, her okurun zihninde yankılanmaya devam eder.

Kaynakça

- Marx, Karl ve Friedrich Engels. Komünist Manifesto. Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı. Çeviren Sevan Nişanyan. İstanbul: Sosyal Yayınları, 2008.
- Marx, Karl. Kapital: Bir Ekonomi Politğin Eleştirisi. Cilt 1. Çeviren Mehmet Selik. Ankara: Sol Yayınları, 2011.
- Gramsci, Antonio. Hapishane Defterleri. Çeviren Kenan Somer. İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2012.
- Althusser, Louis. İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. Çeviren Yusuf Alp. İstanbul: İthaki Yayınları, 2020.
- Marx, Karl ve Friedrich Engels. Alman İdeolojisi. İstanbul: Sol Yayınları, 1999.
- Eagleton, Terry. İdeoloji: Bir Giriş. Çeviren Muttalıp Özcan. Ankara: Dost Kitabevi, 2005.
- Orwell, George. Hayvan Çiftliği. Çeviren Celal Üster. İstanbul: Can Yayınları, 2021.
- Marx, Karl. Marx Engels Seçme Yapıtlar. Çeviren Sevim Belli. Ankara: Sol Yayınları, 1999.
- Barry, Peter. Edebiyat Teorisine Giriş. Çeviren Cem Alpan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Bottomore, Tom. Marksist Düşünce Sözlüğü. Çeviren Elif Öztarhan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Troçki, Lev. Sürekli Devrim. Çeviren Ahmet Muhittin. İstanbul: Yazın Yayıncılık, 1999.
- Fiori, Giuseppe. Antonio Gramsci'nin Yaşamı. Çeviren Kemal Atakay. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Foucault, Michel. Cinselliğin Tarihi Cilt I: Bilgi İktidar. Çeviren Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.
- Baudrillard, Jean. Simülakrlar ve Simülasyon. Çeviren Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2003.
- Coşkun, Cüneyt. "Michel Foucault: Özne ve İktidar." Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2015.
- Deleuze, Gilles ve Guattari, Felix, Anti-Oedipus: Kapitalizm ve Şizofreni 1, Çeviren Işık Ergüden. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1993.